

Het Leeuwarder Bieroproer in 1487

Docentenhandleiding

Beschrijving opdracht

Op 25 juli 1487 vond een Bieroproer in Leeuwarden plaats, dat toen nog niet de hoofdstad van Friesland was. Leerlingen ontdekken wat het effect van dit Bieroproer was op de aspiraties van de stad om een monopoliepositie in Friesland te verwerven. Dit doen ze door onderzoek te doen naar de oorzaak en de gevolgen van het Bieroproer.

Tijdvak

Steden & Staten (1000-1500)

Kenmerkende aspecten

- Opkomst van handel en ontstaan van steden.
- Opkomst stedelijk burgerij en toenemende zelfstandigheid van steden.

Doelgroep

Niveau: VWO

klas: 3

Tijdsduur

1 lesuur

Leeruitkomsten

De leerling kan:

1. In eigen woorden uitleggen wat er tijdens het Bieroproer in Leeuwarden gebeurde.
2. Oorzaak en gevolgen van het Bieroproer in Leeuwarden noemen.
3. Het verband uitleggen tussen de groei van steden en de opkomst van de handel.
4. Het verband uitleggen tussen de opkomst van de handel en de groeiende zelfstandigheid van steden.
5. Informatie ordenen en classificeren.
6. Keuzes beargumenteren op basis van bewijs.

Leerlingenmateriaal

<https://geschiedenislokaalfryslan.nl/images/amsterdam/middeleeuwen---hcl/steden--staten-1000-1500-leeuwarder-bieroproer-1487-leerlingenmateriaal.pdf>

Vorbereiding en benodigdheden

- Lees eventueel deze achtergrondinformatie: <http://www.11en30.nu/de-canon-vensters/de-friese-vrijheid> en de bijlage op p. 5-6. De zogenaamde Friese Vrijheid was de reden waarom er continu strijd was tussen de Friezen onderling. Dit culmineerde in een burgeroorlog tussen Schieringers en Vetkopers. Uiteindelijk moest er een 'sterke' man (de buitenlandse hertog Albrecht van Saksen) aan te pas komen om orde op zaken te stellen.
- Lees eventueel het Theoretisch Kader door op p. 3-4.
- Digibord en deze gedigitaliseerde historische bron: <https://geschiedenislokaalfryslan.nl/bronnen/akte-van-attestatie-1497>
- Het is voor de docent van belang om te weten, dat er tijdens deze les een versimpelde uitleg wordt gegeven aan de twee strijdende partijen. In werkelijkheid waren de verhoudingen erg diffuus:

Schieringers

De traditionele machthebbers, de adel en kerk, die hun machtsposities op het platteland hebben. Want de adel is grootgrondbezitter en de kerk bezit daar grote kloosters.

-> Ezelsbruggetje om het te onthouden: Schiermonnikoog

Want dit eiland is vernoemd naar schiere/grijze kleur van de pij van monniken. En monniken wonen in kloosters op het platteland.

Vetkopers

De rijke burgers in welvarende steden, die als nieuwe aspirant machthebbers ook graag invloed willen krijgen.

-> Ezelsbruggetje om te onthouden: Kooplieden die vette winst maken

Want kooplieden wonen als burgers in een stad en drijven daar handel.

- Leerlingen hebben een pen en schrift nodig.
- De docent hoeft de kaartjes niet uit te knippen, maar laat de leerlingen dit doen tijdens het maken van de opdracht.
- Vraag eventueel een Antwoordmodel aan via: geschiedenislokaalfryslan@gmail.com.

Beginsituatie leerlingen.

- Deze les kan als afsluiting gegeven worden door de docent voor het tijdvak Steden & Staten.
- *Optioneel kan deze les ook eerder gegeven worden. Dan is het van belang dat leerlingen kennis hebben van de standen in een middeleeuwse maatschappij.*
- Het advies aan de docent is om voor deze les de klas in bus opstelling te zetten. Dit is om te voorkomen dat leerlingen kaartjes verliezen of door elkaar halen met het setje van iemand anders.
- De docent kan ervoor kiezen of de opdracht in tweetallen wordt gemaakt of zelfstandig.

Instructie aan leerlingen

- *Wat?*
De opkomst van de burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden is één van de thema's in ons lesboek. Dit heeft zich ook in jullie eigen omgeving afgespeeld. In deze opdracht gaan we onderzoeken wat er toen in Friesland gebeurde.
- *Hoe?*
Jullie gaan onderzoek doen naar het Bieroproer. Een gebeurtenis die zich in Leeuwarden heeft afgespeeld in 1487. Dit gaan jullie doen door een kaartjes-schema (dat ik zo uitdeel) in te vullen en zo het Bieroproer te reconstrueren. We doen de eerste kaartjes samen, dan weten jullie hoe het werkt! Wanneer je dit schema hebt ingevuld, mag je de vragen beantwoorden die op het invulblad staan.
- *Waarom?*
We doen dit natuurlijk niet zomaar, want het Bieroproer is een goed voorbeeld van de toenemende zelfstandigheid van steden en de opkomst van de burgerij in jouw omgeving! Ook gaat het over twee kenmerkende aspecten die belangrijk zijn bij geschiedenis. Door deze opdracht te maken, kunnen jullie aan mij vertellen waarom het Bieroproer daar een mooi voorbeeld van is.

Uitvoering

Les onderdeel:	Wat en tijd:
Begin van de les	<p>10 minuten</p> <p>Uitleg: De docent begint met het laten zien van een historische bron, om het onderwerp van deze les te introduceren aan de leerlingen: https://geschiedenislokaalfryslan.nl/bronnen/akte-van-attestatie-1497</p> <p>Om deze vervolgens te gebruiken als bruggetje naar de opdracht. Bijvoorbeeld: <i>Deze bron laat zien hoe belangrijk het is om gebeurtenissen te verklaren en hoe deze precies zijn verlopen. Dit was ook belangrijk voor de hertog van Saksen, want hij wilde weten wat er toen precies in Leeuwarden was gebeurd.</i></p> <p>Hieronder staan verschillende opties voor het gebruiken van de bron in de les.</p> <p>Optioneel:</p> <ul style="list-style-type: none">• De docent kan hem te laten zien en vervolgens het verhaal van de Schieringers en Vetkopers te vertellen.• De docent kan ervoor kiezen met de klas de transcriptie door te nemen (deze is ook op de website aanwezig).
Middenstuk	<p>30-40 minuten</p> <p>Uitleg: De docent deelt de werkbladen uit met kaartjes, schema's en invulblad en neemt deze vervolgens met de leerlingen door. Daarna beginnen de leerlingen met het maken van de opdracht, door eerst de kaartjes uit te knippen.</p> <p>Optioneel</p> <ul style="list-style-type: none">• De docent kan er bij de uitleg voor kiezen de leerlingen eerst stil het werkblad te laten lezen, om vervolgens aan de klas te vragen of er nog vragen zijn.• De docent kan ervoor kiezen de opdracht in de volgende les te bespreken.
Einde van de les	<p>10 minuten</p> <p>Uitleg: De docent bespreekt de opdracht met het antwoordmodel en controleert of de stof goed is overgekomen bij de leerlingen.</p> <p>Optioneel:</p> <ul style="list-style-type: none">• De docent kan de keuze maken om het nabespreken te koppelen aan de stof van het lesboek. En op die manier met de leerlingen door de vragen te gaan.• De docent kan ervoor kiezen om een klassikale nabespreking te doen.• De docent kan er ook voor kiezen dat de leerlingen het gemaakte werkblad bij hem inleveren, waarna de docent deze nakijkt. Zo komt hij er ook achter welke leerlingen de stof hebben begrepen en welke leerlingen nog extra uitleg nodig hebben.

Theoretisch Kader opdracht Bieroproer (1487)

De opdracht over het Bieroproer is gebaseerd op een onderzoeksopdracht. In deze opdracht is rekening gehouden met een aantal aspecten van geschiedenisonderwijs, die hieronder benoemd worden.

Oorzaak gevolg:

Bij deze opdracht zijn leerlingen bezig met het onderzoeken van de gebeurtenis het Bieroproer. Dit doen ze in opdracht van de hertog van Saksen. Door deze opdracht te maken zijn leerlingen actief bezig met de oorzaak en gevolgen van het Bieroproer te onderzoeken, om vervolgens aan de hertog van Saksen uit te leggen hoe het nou precies zat met het Bieroproer in 1487.

Door het schema met de onderzoekkaartjes in te vullen, wordt voor leerlingen duidelijk dat oorzaken en gevolgen bij geschiedenis niet een feit zijn, maar een verband is tussen twee feiten. Een historische ontwikkeling had ook heel anders hadden kunnen lopen, als bijvoorbeeld herbergier Douwe geen Haarlems bier had geschonken (voorbeeld uit de opdracht). Of dat (wanneer leerlingen het invulblad maken en zij de vraag beantwoorden over het kenmerkende aspect *De toenemende zelfstandigheid van steden en de opkomende burgerij*), zij erachter komen dat, als de burgerij niet was opgekomen in steden en de adel nog steeds de prominente rol had, dat het Bieroproer dan helemaal niet had kunnen plaatsvinden (Wilschut, 2016).

Ook komen bij het maken van deze opdracht leerlingen in aanraking met structurele oorzaken (de strijd tussen de Schieringers en Vetkopers) en incidentiele oorzaken (de groep Schieringers die een Haarlems biertje nuttigen) (Wilschut, 2016).

Kaartjes opdracht:

De leerlingen onderzoeken bij het maken van deze opdracht het Bieroproer. Zij moeten hierbij verschillende kaartjes op de goede plek leggen. In deze opdracht wordt de nadruk gelegd op een kenmerkend aspect, *De toenemende zelfstandigheid van steden en de opkomende burgerij*. Door de kaartjes te gebruiken zijn leerlingen bezig met maken van een chronologisch overzicht van een gebeurtenis, om deze uiteindelijk aan een kenmerkend aspect te koppelen (Havekes, 2011). Daarnaast, doordat leerlingen met kaartjes werken die zij op de goede manier in het schema moeten plaatsen, hebben zij letterlijk de elementen in handen en kunnen daardoor een gedachtegang opbouwen over een gebeurtenis (Wilschut, 2016).

Doordat leerlingen de gebeurtenis letterlijk voor zich hebben, helpt het schema hen met het inleven in de gebeurtenis. Inleven in het verleden is voor leerlingen niet altijd even makkelijk. Dit komt onder andere door de standplaatsgebondenheid van de leerling. Het kaartjes-schema biedt de leerling houvast en dat helpt de leerlingen om open te staan voor het anders denken van die tijd. Deze manier van inleven is gebaseerd op de theorie van historicus Collingwood, genaamd *Heropvoeden van gedachten* (van Straaten, 2015).

Literatuurlijst

- Havekes H, de Vries J, *Leerlingen construeren het verleden. Actief historisch denken deel 3*, stichting Geschiedenis, 2011.
- *Leopardia, 2000-2018 | 1 maart 2005 | pagina 24*. (2005, 1 maart). Historisch Centrum Leeuwarden. <https://periodieken.historischcentrumleeuwarden.nl/issue/LEO/2005-03-01/edition/null/page/24>
- van Straaten D, *Historisch denken. Basisboek voor de vakdocent*, uitgeverij Koninklijke van Gorcum, 2015.
- Wilschut A, *Geschiedenisdidactiek. Handboek voor de vakdocent*, uitgeverij Coutinho, 2016.

Deze les is ontwikkeld door

Bram Kruizinga & Joris Heerink, studenten lerarenopleiding Geschiedenis, NHL Stenden Hogeschool, Leeuwarden 2023.

BIJLAGE 1

Achtergrondinformatie Bieroproer 1487

De late Middeleeuwen worden in Friesland gekenmerkt door een strijd tussen twee groeperingen: de Schieringers en de Vetkopers. De stad Leeuwarden ontstaat in deze turbulente tijd. In 1435 voegen de drie kleine dorpen Oldehove, Nijehove en Hoek zich samen tot één stad. Dit geeft Leeuwarden een eigen bestuur en rechtspraak. Door de stijgende welvaart streeft de nieuwe stad naar een monopoliepositie van zowel haar gildes als haar marktfunctie. Wat tot grote irritatie leidt bij het omliggende platteland en de andere Friese steden.

Op een gegeven moment voert Leeuwarden een nieuwe maatregel in. In de stad mag alleen bier gedronken worden dat is gebrouwen door het Leeuwarder brouwersgilde. Deze vorm van protectionisme wordt echter niet altijd even streng gehandhaafd. Want het Haarlems bier is populairder omdat de smaak veel beter is. Het wordt gebrouwen van zuiver duinwater, terwijl het Leeuwarder bier met brak grachtwater wordt geproduceerd.

Op 25 juni 1487 gaat het gruwelijk mis. Twee Schieringer boeren drinken een Haarlems biertje in een herberg in Leeuwarden. Dit merkt een aantal Vetkoperse leden van het Leeuwarder Biergilde en er ontstaat een vechtpartij, waarbij de boeren het onderspit delven. Zij vluchten in paniek naar de stadsstins (kasteel) van de adellijke hoofdman Pieter van Cammingha, die Schieringer is. Dit Amelandhuis wordt vervolgens belegerd door een woedende groep Vetkoperse burgers die de uitlevering van de Schieringer boeren eist. Maar Pieter van Cammingha weigert en wordt heimelijk van voedsel en drinken voorzien door monniken uit het naburige Dominicaner klooster.

Ondertussen gaat het voorval als een lopend vuurtje rond in Friesland. Verongelichte plattelanders en de stad Sneek grijpen hun kans: ze willen het arrogante Leeuwarden een lesje leren. Bij Barrahûs, een dorpje iets ten zuiden van Leeuwarden, verzamelt zich een flinke legermacht. Het staat onder leiding van de Schieringer edelman Worp Lieuwes Juckema. Omdat de stadsgrachten rondom Leeuwarden nog niet helemaal voltooid zijn, lukt het de Schieringers de stad binnen te vallen. De Leeuwarder burgers worden verslagen en het Amelandhuis wordt ontzet. Er vallen gewonden en doden (burgemeester/Olderman Auckama b.v.) en er wordt geplunderd. Rijke burgers worden ontvoerd door Schieringer edelen, worden opgesloten in stinzen op het platteland en worden pas weer vrijgelaten na betaling van flink wat losgeld.

De Schieringers benoemen Juckema tot bewindvoerder van de stad. En hij houdt de opstandige burgers krachtig onder de duim. De stad gaat een aantal slechte jaren tegemoet. Sommige rijke burgers besluiten de stad te verlaten en gaan ergens anders wonen. In 1492 zijn de Leeuwarders het zat en vragen ze de Groningers om hulp. Samen verslaan zij de Schieringers bij Barrahûs. Dan pas breken er weer redelijke tijden aan voor Leeuwarden. Binnen een jaar wordt de verdedigingsgracht voltooid, zodat mogelijke nieuwe vijandelijke aanvallen weerstaan kunnen worden.

De Schieringers zitten ondertussen niet stil. Zij vragen op hun beurt de keizer van het Heilige Roomse Rijk, Maximiliaan I, om hulp. Die benoemt in 1498 zijn legeraanvoerder, hertog Albrecht van Saksen, tot gouverneur van Friesland. Daarmee wordt Friesland onderdeel van het Heilige Roomse Rijk, komt er een einde aan de zogenaamde Friese Vrijheid en begint een nieuwe tijd van vorstenheerschappij. Om de orde in de stad te garanderen laat de hertog een dwangburcht bouwen: het Blokhuis (nu Blokhuispoort).

Onder het bewind van keizer Maximiliaan I en de volgende hertog van Saksen, wordt Leeuwarden in 1504 benoemd tot hoofdstad van het gewest Friesland. Zeventien jaar na het Bieroproer hebben de Leeuwarder burgers dan toch hun zin: hun stad is de belangrijkste geworden in Friesland.

Bron tekst: Artikel in historisch tijdschrift Leoardia

https://periodieken.historischcentrumleeuwarden.nl/issue/LEO/2005-03-01/edition/null/page/24?query=bieroproer&_periodicalcode%5B0%5D=LEO&sort=relevance

Zie ook deze gedigitaliseerde historische bronnen op GeschiedenisLokaal Fryslân

- 1^e charter (1435):
<https://geschiedenislokaalfryslan.nl/bronnen/charter-uit-1435>
- 2^e charter (1435):
<https://geschiedenislokaalfryslan.nl/bronnen/kopie-van-charter-uit-1435>
- Plattegrond Leeuwarden (1487):
<https://geschiedenislokaalfryslan.nl/bronnen/middeleeuwse-stad-leeuwarden-1487>
- Plattegrond Leeuwarden (ca. 1500):
<https://geschiedenislokaalfryslan.nl/bronnen/middeleeuwse-stad-leeuwarden-1500>